

הלכות יום הכפורים סימן תרכד תרבה

ממש או על האור שהדלק ממנו, וכן נהגו להדליק מעששיות של בית-הכנסת. ומיהו, אפלו אם הדלק ביום-הכפורים, אם הדלק בהתר כגון לחולה, יכולים לברך עליו: הגה יש אומרים להבדיל (יא) על גר של בית-הכנסת (המגיד פכ"ט ואבודרהם או"ח), *ויש אומרים (יב) שאין להבדיל עליו אלא מדליקין גר אחר ממנו, (יג) והנכון להבדיל על שניהן ביחד, והנינו להדליק גר אחר מגר בית-הכנסת, ולא יבדיל על גר עצמו של בית-הכנסת לחוד (מהרי"ל). וישאר דיני גר עין לעיל סימן רצ"ח. ואוכלים ושקמים במוצאי יום-הכפורים (טו) דהני קצת יום טוב (טו) ומהרי"ו או"ח). יש מקמירים (טז) לעשות (ז) שני ימים יום-כפורים (יז) ויש לזה הנהגה, ואין לנהג בהקמרא זו משום דיש לשבוא לדידי סבנה (אור ורע). מי שמתענה תענית חלום למקרת יום-כפור אין צריך להתענות כל ימיו אומרים (י) תחנות (יח) ולא 'צו"ץ'⁽⁹⁾ מיום-כפור עד סכות. והמדרקמים (יט) מתחילים מנד במוצאי-יום-כפור בעשיית הסכה כדי לצאת ממצנה אל מצנה (מהרי"ל ומנהיגים והג"מ פ"ב דברכות, מהרי"ו):

הלכות ספה

תרכה וכו סעיף אחד:

א *בפסכת תשבו שקצת ימים וגו' (א) כי בסכות הושבתי את בני ישראל, הם ענני כבוד שהקים

טור

באר היטב

(ה) שני ימים. ודיל מהרי"ל בהשקפה סימן ריב: העושים ב' ימים יה"כ אין משנין כלל התפלות, אף אם הם י' או מאה לא יתפללו רק התפלה של חל דהני לא תתקדו. וכתב המ"א: וז"ל דניחו ג"כ תפלין מה"ש, ע"כ, אף פייטים וקליחות יאמרו כרצונם וי"ג מדות בקורא בתורה. וכתב המ"א: ומ"מ נ"ל דלא יאמרו אותם באמצע התפלה רק אחר י"ח, גם לא יקראו בתורה אפלו ויחל. כשחל יו"כ ביום ה' אסור להכין להם צרכי שבת בע"ש שהוא י"ב שלחן, אף יאכלו עם האחרים שלא

באור הלכה

* ויש אומרים שאין להבדיל עליו. עין משנה ברורה. וגחלים ששבתו, מתר להדליק ממנו גר במוצאי יום-הכפורים ולברך עליו [תרי"ו והובא במ"א]:

על גר אחר שהדלק ממנו, דלא כהישא-אומרים דסעיף ד: (יא) על גר של בית-הכנסת. ורצה לומר, (יג) שהדלק מבעוד יום ודלק בהתר, והיו לה שבת ממש: (יב) שאין להבדיל עליו. דלא נעשה רק לכבוד היום ולא להאיר, ומבאר בסימן רצ"ח שאין מברכין על זה⁽¹⁴⁾, (יד) ורצה ראשונה סבינא לה דנעשו להאיר, ועדיף להבדיל על זה מלהבדיל על גר אחר שהדלק ממנו, דלא מקרי כל-כף אור ששבת בינו שלא היה ביום-הכפורים: (יג) והנכון להבדיל על שניהן ביחד. ורצה לומר, שבהו בנדאי יוצא⁽¹⁵⁾. והוא הדין אם היה לו גר אחר בביתו שהיה נלוק מבעוד יום, ודליק ממנו עוד אחד⁽¹⁶⁾ ויברך על שניהן ביחד, כי על אותו גר שברכיתו לחוד גם-כן אינו כדאי לברך, דאפשר שהוא נעשה גם-כן רק לכבוד היום [ח"א]. ומן דרן-החיים משמע דיותר טוב שניח בביתו לכתחלה גר דלוק מערב-יום-כפור שיהיה דלוק עד מוצאי יום-הכפורים כדי לברך עליו, ויוצא בזה לכל הדעות בין שהוא מניח לכתחלה בשביל זה: (יד) על גר של בית-הכנסת לחוד. ואם אי אפשר להבדיל על שניהם, (טו) מוטב להבדיל על גר אחר שדלקו ממנו לחוד מגר בית-הכנסת לחוד. (טז) ומכל מקום אם עבר וברך על גרות של בית-הכנסת בלבד אין צריך לחזור ולברך על גר אחר, (יז) שהנרות שלנו עשויין גם להאיר, שהרי מתפללין לאורן. אין מתענין מיום-כפור עד סכות יום שמת בו אביו ואמו, שהם ימי שמחה⁽¹⁸⁾, שהיו מתנכין בהן המזבח בימי שלמה. ביום שאחר יום-הכפורים משבמין לבית-הכנסת, כדי שלא יהא נראה חס ושלום שאנו נכנעין לו רק בעת שאנו צריכים לבקש על דיננו: (טו) דהני קצת יום-טוב. כדאייתא במדרש, דבתקול יוצאה במוצאי יום-הכפורים ואומרת 'לך אכל בשמחה וגו'⁽¹⁸⁾: (טז) לעשות שני ימים יום-כפור. משום ספקא דיומא. ומכל מקום לא יתפללו (יח) רק תפלה של חל וניחו תפלין, אף פייטים וקליחות ויכלו לומר כרצונם, וגם זה לא יאמרו בתוף התפלה רק אחר שמונה-עשרה. גם לא יקראו בתורה אפלו ויחל. כשחל יום-הכפורים יום חמישי, אסורים אחרים להכין להם צרכי שבת בשבילן בערב-שבת, שהוא יום-כפור שלחן, אף יאכלו עם אחרים שלא הרבו בשבילן. (יט) יש אומרים דמי שעשה פן פעם אחת שני ימים אינו יכול לחזור, וצריך לעשות פן כל ימיו, דהני כמו קבל על עצמו כנדר: (יז) ויש לזה הנהגה, הנינו אם נתחרט על זה ואינו רוצה לעשות פן, וישאי להתיר לעצמו בפני שלשה על-ידי פתח וחרטה. ואם התנה בפרוש שאין עושה פן רק שנה זו ואין מקבל על עצמו שיעשה פן בכל שנה, (כ) אין צריך תורה. ומה שכתב שאין לנהג בהקמרא זו, כי באמת מדינא אין לחש. דאנן בקיאיין (יח) ולא 'צו"ץ'⁽¹⁹⁾ וכו'. ולא (כז) פקדים ולא 'שיר המעלות', (כח) אכל 'למנצח' ואל ארץ אפים' אומרים⁽¹⁹⁾. ויש מקומות שבערב סכות אין אומרים 'למנצח'⁽²⁰⁾, אכל 'אל ארץ אפים' אומרים: (יט) מתחילים⁽²¹⁾. וביום המתקרת (כז) יעשה פלה, כמו שכתב בסימן תרכה: א *כי בסכות הושבתי וכו', הם ענני כבוד וכו'. ורגמא לזה צננו לעשות סכות, כדי שזכור נוראותיו ונפלאותיו. ואף-על-פי שצננו ממצרים בחדש ניסן לא צננו לעשות סכות באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סכות לצל ולא היתה

שער הציני

(יג) והתעיקו הגר"ז, וכן פתב הגר"א דסעיף זה סותר לדעת הישא-אומרים דסעיף ד: (יג) מגן-אברתם וכושי-שרד: (יד) לכושי-שרד: (טו) מגן-אברתם: (טז) הגר"ז: (יז) ובמשה-אפרים פתב דגרות של בתי-מדרשות שעשוין ללמד אצלם והקובעים שם משתמשין בהם, יש לברך עליהם: (יח) מגן-אברתם וש"א: (יט) דרכי-משה: (כ) מגן-אברתם ומשה-אפרים: (כא) כי רב הצבור אין יכולין להתענות ב' ימים ולא תקנו כזה לעשות שני ימים: (כב) סודו דרן-החיים בשם אליה רבה: (כג) משה-אפרים: (כד) פרי-נגדים:

(א) היינו צדקתן צדק. וצו"ץ הוא קיצור החיבות [רת] הראשונה שבג' הפסוקים — צדקתן וצדקתן צדקתן.

הלכות סֵפֶה סִימָן תְּרֵבָה תְּרֵבָה

ביאורים ומוספים

סִימָן תְּרֵבָה

[משנ"ב ס"ק א]

וְכָל זֶה לְצַדֵּי יְדֵי הַמְצָנָה כְּתוּבָה, הָא דִּיעֲבַד יוֹצֵא¹ כֹּל שְׁפָנָן לְצַדֵּי לְבָד².

1) ובטעם הדבר שבמצות סוכה יש לכוון אף את טעם הציווי, וכן במצות ציצית ותפילין (כמבואר בשו"ע לעיל (סי' ח ס"ח וסי' כה ס"ה)). אף על פי שבשאר מצוות אין צריך לכוון אלא שעושה את המצוה לשם ה', שצויה לעשותה, כתב לעיל (סי' ח ס"ק יט) בשם הב"ח שבמצוות אלו כתבה התורה את טעם ציווים בלשון 'למען', ועל כן עיקר המצוה וקיומה תלוי בכך שיכוון את טעם קיומה בשעת עשיית המצוה, מה שאין כן בשאר המצוות שלא נאמר בהן 'למען'.

ומ"מ אם לא כיוון כוונה זו, כתב במשנ"ב (שם וכאן) שיצא ידי המצוה, ורק שלא קיים את המצוה בשלמותה, וכלשון הב"ח כאן שאם לא כיוון לא קיים את המצוה "כתיקונה" (ושלא כפי שהבין הבכורי יעקב (כאן ס"ק א) בדעת הב"ח שלא יצא).

2) ולענין מצות אכילת מצה, מבואר בשו"ע לעיל (סי' תעה ס"ד) שיצא ידי חובה גם אם לא כיוון לקיים מצוה, וביאר במשנ"ב שם (ס"ק לד) הטעם מפני שנהנה גרונו ממנה ונחשב בכך כמתכוון (וראה משנ"ב שם שיש חולקים). ולפי זה כתב בבית"ל לעיל (סי' ס ס"ד ד"ה ויש אומרים) שאף במצות אכילת כוית בסוכה בלילה הראשון אין הכוונה מעכבת, מפני שנהנה גרונו בשעת קיומה (וראה שו"ת מנחת שלמה תנינא סי' ה אות ה). אך כתב בבית"ל שם שמדברי הב"ח והפמ"ג (כאן, ובסי' ח) משמע שהכוונה לצאת ידי חובת מצות סוכה היא לעיכובא, וכמו בשאר המצוות.

ואם לא כיוון לקיים המצוה, כתב במשנ"ב שם (סי' ס ס"ק י) שאף שצריך לעשות שוב את מעשה המצוה, מימ אין לברך על כך, מפני שלענין ברכה יש לחוש לדעת הסוברים שמצוות אין צריכות כוונה.

ולענין מי שאוכל בסוכה בלא לכוון למצוה, האם נחשב כמי שאוכל מחוץ לסוכה, ראה בשו"ת מנחת שלמה (קמא סי' א אות א).

[משנ"ב ס"ק ב]

וּמְצָנָה לְתַנּוּן הַסֵּפֶה מִיָּד³ וכו', וְתַחֲתֵיל דְבִרְמָה פֶּסְפָה מְיָד פְּלִילָה⁴ וכו', וְנֶאֱפְלוּ הוּא עֲרֵב־שֶׁבֶת⁵ עַד תְּחֻצוֹת, וְאַחַר זֶה יֵשׁ לְזוּמַר דְּאָסוּר⁶.

3) משמע מדברי הרמ"א שיש מצוה בעשיית הסוכה, ולפיכך אין לאחר אותה, וכן משמע מדבריו לעיל (סי' תרכד ס"ה) שכתב שיוצאין ממצוות עיני יום הכיפורים למצוות בניית הסוכה, וכן מבואר במשנ"ב לקמן (סי' תרמא ס"ק א) שבנייתה נחשבת תחילת מצוה, וראה מה שכתבנו שם.

ואף כשיכול לבנות את הסוכה על ידי שליח, כתבו הפמ"ג (א"א ס"ק א) והקצו"ש (סי' קלד ס"א) שמצוה שיבנה בעצמו, משום שימצוה בו יותר מבשלוח, והכף החיים (סי' יא) כתב שיניח את הסכך בעצמו, כיון שזוהו עיקר המצוה, ואם אינו יכול להניח את כולו יניח על כל פנים מקצתו.

ומי שאינו יכול לבנותה מיד, הסתפק הפמ"ג (שם) האם עדיף להמתין ולבנותה בעצמו, או שעדיף להקים ולבנותה על ידי שליח. והשו"י חמד (כללים מערכת המ"ם כלל נח) כתב שעדיף שימתין ויבנה אותה בעצמו, ואינו נחשב בכך כמשהה את המצוה, כיון שעושה כן כדי לקיים את הענין של 'מצוה בו יותר מבשלוח', וכן נכתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ד סי' טו). מאידך, דעת הגרי"ש

אלישיב (אשרי האיש ח"ג פכ"ד אות יא) שמוטב שיעשה אותה מיד על ידי שליח. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרעב ס"ק ב).

וכן מי שקנה אתרוג לפני יום הכיפורים, כתב המטה אפרים (סי' תרכד סט"ו) שיעיין בו במוצאי יום הכיפורים לברוק אם אירע בו קלקול, שהוא הכשר מצוה ויש בוזה התעסקות בעניני מצוה מיד לאחר יום הכיפורים, וכן כתב הכף החיים (ס"ק ד) שמצוה להתעסק גם בהכנת ארבעת המינים, והוסיף (סי' תרכד ס"ק לו) שאם אפשר, טוב לקנות לולב או אתרוג בבוקר שלמחרת יום הכיפורים עוד לפני האכילה.

4) ומי שקשה לו להתחיל בבניית הסוכה במוצאי יום הכיפורים מחמת חולשת התענית או משום שצריך לכך עזרה מאחרים, כתב הכף החיים (סי' תרכד ס"ק לה) שידבר עם בני ביתו במוצאי יום הכיפורים על עניני הסוכה, וכעין זה כתב הערוך השלחן (סי' תרכד ס"ז) שמי שאין באפשרותו להתעסק בסוכה במוצאי יום הכיפורים, ילמד קצת ממסכת סוכה או מדיני סוכה.

ומי שחושש שאם יודרו לבנות את הסוכה לאחר יום הכיפורים לא תהיה בנויה כראוי בהידור ובחוק, כתב המטה אפרים (סי' תרכד סט"ח) שימתין ויבנה אותה במתינות.

5) ואם צרכי השבת עדיין לא מוכנים לו, כתב הכף החיים (שם) שיכין תחילה את צרכי השבת ורק אחר כך יתעסק בסוכה, וכן כתב בשו"ת אבני נזר (א"ח סי' תנט אות ב).

6) אמנם, לעיל (סי' רנא ס"ג א) כתב, שהסומך על הדעה המקילה בשו"ע שם, הסוברת שמותר לעשות מלאכה בערב שבת עד זמן מנחה קטנה, לא הפסיד. ואף לגבי פועלים שעובדים בשדה, שמשמע מהמג"א שם (ס"ק ד) שצריכים להפסיק ממלאכתם מזמן מנחה גדולה, כתב בבית"ל שם (סי' א ד"ה ויש) שלמעשה לא נהגו כן. אכן, מבואר בשעה"צ לעיל (סי' תקלא ס"ק ב) שאין זה כל כך לכתחילה לעשות מלאכה לאחר זמן מנחה גדולה, חוץ מבערב יום טוב כשהזמן דחוק לו.

ומה שכתב 'עד חצות' משמע שהוא חצי שעה לפני זמן מנחה גדולה, אמנם, לעיל (סי' רנא שם) מתבאר שאף לשיטה המחמירה בשו"ע (שם), לא נאסר הדבר אלא לאחר זמן מנחה גדולה, דהיינו לאחר שש ומחצה, כמבואר במשנ"ב שם, ולא לאחר חצות, המקורם לזמן מנחה בחצי שעה (וראה גם בשעה"צ (סי' תקלא שם) שלא חילק בין הדברים).

וממה שכתב לעיל (סי' רנא ס"ק ה) שמותר לעשות בערב שבת כל היום מה שהותר לעשות בחול המועד, העיר השונה הלכות (ס"ג, וסי' רנא ס"א) שאם כן מדוע נאסר לבנות סוכה לאחר חצות, הי' מותר לבנותה בחול המועד (כמבואר בבית"ל לקמן (סי' תרלז ס"א ד"ה עושה)). וראה ביה"ל לקמן (סי' תרמ ס"ז ד"ה וסערת).

והאם יש חיוב מן הדיון [של 'אין מעבירין על המצוות'] לבנות את הסוכה כשהיום למחרת יום הכיפורים הוא ערב שבת, כתב בשו"ת אבני נזר (א"ח סי' תנט אות א-ב) שאין, אמנם הוסיף, שכשחל יום כיפור ביום רביעי יש חיוב מדינא לבנות את הסוכה לפני שבת, משום שבדחיית הדבר עד לאחר השבת נחשב הוא כ"מעביר על המצוות", ומ"מ כשחל יום כיפור ביום חמישי אין חיוב לבנותה בערב שבת, משום שהמצוה להתעסק בצרכי שבת קודמת למצוות בניית הסוכה, ורק שאם יכול לסיים את ההכנות לשבת ולבנות את הסוכה בערב שבת, מצוה לבנותה אז. ולהלכה, כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד סי' נה) שאין הלכה כאבני נזר, והדוחה את בניית הסוכה עד לאחר השבת אינו נחשב כמעביר על המצוות [גם כשחל יום כיפור ביום רביעי], והביאו

מילואים

הַלְבוּת יוֹם הַכִּיפּוּרִים סִימָן תְּרֵבָה תְּרֵבָה

המשך מעמוד קודם

(3) ולעיל (סי' מו ס"ק יד וסי' תריב ס"ק יח) כתב שכדי להשלים למאה ברכות ביום הכיפורים, מותר לברך ולהריח בשמים, והוסיף (סי' מו שם). שגם יוכל להשלים במה שיכון לשמוע ברכת התורה והמפטיר יענה אמן, או בברכת אשר יצר, ויתכן שבשעת הדחק יכול לצאת במה שיכון לשמוע חזרת השי"ן. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' מו שם וסי' רפד ס"ק ה וסי' רצ ס"ק ב).

[משנ"ב ס"ק ג] וְדִי הֶקְסֶק קְרִיאַת הַתּוֹרָה².
וכשארן לציבור ספר תורה, צידד הפמי"ג (משב"ז ס"ק ב) שיש לומר 'אשר' בין מוסף למנחה.
[משנ"ב ס"ק ה] וְאֵין צְרִיכִים לְמֵלֵאת בְּנֵהוּ³.

הַלְבוּת יוֹם הַכִּיפּוּרִים סִימָן תְּרֵבָה תְּרֵבָה

המשך מעמוד פד

בא"א (בוטשאטש, סי'ה) משמע שגם במוצאי יום כיפור צריך אבוקה, וכן כתב הגר"ש דבילצקי (קיצור הלכות המועדים דיני מוצאי יום כיפור סי' שיש להצמיד עד נר לנר ששבת כדי שיהיה לזה שם אבוקה.

[משנ"ב ס"ק ז] וְעֵתָה הִתְּרֵם¹² וכו', שְׁלֵא הִיָּה מְעוֹלָם בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים¹³.
(12) ומטעם זה, ביאר בשעה"צ לעיל (סי' רחצ ס"ק א) את דברי השר"ע שם (סי'א) שכתב שבמוצאי שבת אם אין לו אור לברך עליו אין צריך לחזור אחרי זה, אבל במוצאי יום כיפור יש אומרים שצריך לחזור אחרי זה כמו אחרי עצם ההבדלה, כיון שהדלקת האור במוצאי יום כיפור היא עצמה כעין ההבדלה, כיון שכל היום היה אסור בו ועכשיו הותר, ולכן צריך אור ששבת, אבל במוצאי שבת מותר לברך גם על הנר שהדליק עכשיו, ואם כן לא שייך בזה 'הבדלה'.
(13) ולהדליק נר מאור ששבת, שכתב השר"ע להלן (סי'ה) שאפשר להדליק ממנו ולברך עליו, ביאר בשעה"צ לעיל (סי' רחצ ס"ק ב) שטעם הדבר הוא משום שיש באור שהדליק עכשיו קצת מהאור ששבת.

(10) והזמן שיש לאמרו במוצאי יום כיפור, הורה הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ד ארחות הלכה הע' 38) שמפני טורח הציבור מחמת התענית, יאמר כל אחד זיתן לך' בביתו לאחר ההבדלה, וכן האדר"ת (תפילת דוד עמ' קסז) תמה על כך שלא נהגו ביום כיפור שחל בשבת שכל אחד יאמר בביתו 'זיתן לך'. מאידך, המטה אפרים (סי'א) כתב שאומרים אותו בבית הכנסת וכמו בכל מוצאי שבת, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רצה ס"ק ה).

[משנ"ב ס"ק ו] לֹא הָיָה יְכוֹלִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְעָכְשׂוּ הִתְּרֵם לוי¹¹.
(11) והאם צריך לברך על אור של אבוקה, דעת הגרש"ז איערבך (שולחן שלמה סי' רחצ ס"ק ג אות א) שנראה שאין צריך אבוקה, דוקא במוצאי שבת צריך אבוקה, כיון שהעיקר הוא לזכר בריאת האור ולכן צריך ריבוי אור, מה שאין כן במוצאי יום כיפור שעיקר ההדלקה הוא להראות שהאש שהיתה אסורה עד כה הותרה, בזה אפשר שדי בנר עם פתילה אחת, והוסיף, שמימי אפילו כשמברך על נר בעל פתילה אחת, יברך בלשון רבים 'בורא מאורי האש'. מאידך,

הַלְבוּת סִפָּה סִימָן תְּרֵבָה תְּרֵבָה

המשך מעמוד פה

(א"ח כלל ד סי' ז) שכשרה היא, שכשם ששלג אינו נחשב כמחיצה לגבי חציצה בפני הטומאה (כמבואר במשנה באהלות פ"ח מ"ה), מפני שהוא עתיד לימס מאליו ולכן אינו נחשב אלא כאור, כך אינו נחשב כמחיצה ותקרה כשהוא נמצא על גבי הסכך, הובאו דבריו בבאר היטב (ס"ק א) ובשערי תשובה (ס"ק א). אמנם, הקשה הערוך השלחן (סי' תרכט ס"ב) מה החילוק בין שלג לבין ירקות חרעים המחוברים לקרקע שכשהם מונחים על גבי סכך בודאי פוסלים אותו, אף על פי שלענין חציצה בפני הטומאה מבואר במשנה שם שאינם חרצים. אכן, בשו"ת גינת ורדים (שם) מבואר שבאמת הירקות אינם פוסלים את הסכך כשהם מונחים באופן שאינם חרצים בפני הטומאה, כגון כשאינם מתקיימים לאורך זמן [וראה שו"ע לקמן (סי' תרכט סי"ב)], או שהם מחוברים לקרקע ונעים ונדים ברוח. אמנם, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האישי ח"ג פכ"ה אות יח) ששלג אינו פוסל את הסוכה מפני שהוא בטל לסכך, ואינו כרועים וירקות המחוברים לקרקע שאינם בטלים לסכך, ולכן פוסלים את הסוכה.

והערוך השלחן (שם) כתב, שמעיקר הדין יתכן ששלג המכסה את הסוכה אינו פוסל אותה, משום שהוא כשר בעצמו לסיכך שהרי הוא מין שאינו מקבל טומאה, והוא נחשב כדבר שגודלו מן הארץ כיון

בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' קמא אות ב), וכן דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ז ארחות הלכה הע' 56).
ובביאור הטעם שלא חלה מצות עשיית הסוכה שלשים יום קודם החג אלא רק לאחר יום הכיפורים, ביאר בשו"ת אבני נזר (שם אות יז) שעדיף להכין ולעשות את החפצא של המצוה סמוך לזמן חיובה, אלא שבמוצאי יום כיפור נחשב שהגיע זמן עשייתה, כפי שמבואר במדרש ובוהרר שזמן עשיית הסוכה הוא לאחר שנמחלו עונותיהם של ישראל ביום הכיפורים. והא"ר (ס"ק א) ביאר, שכיון שהיציאה לסוכה מועילה למי שהתחייב גלות ביום הכיפורים, אין הסוכה נחשבת כמקום שהוכן עבור קיום הגלות אלא אם כן נעשתה לאחר יום הכיפורים [וראה שערי תשובה (ס"ק א)].

סִימָן תְּרֵבָה

הַעוֹשֶׂה סִפָּה תַּחַת הָאֵילָן אוֹ תַּחַת הַגָּג

[משנ"ב ס"ק א] דְּבַעֲיָן שְׁתָּהָה הַסִּפָּה תַּחַת אֲזוֹר הַשְּׂמַיִם¹.
(1) וסוכה המכוסה בשכבת שלג על גבי הסכך, כתב בשו"ת גינת ורדים

מילואים הלכות סֵפֶה סִימָן תְּרֻבָּה תְּרֻבּוֹ המשך מעמוד קודם

ואף שהסכך הכשר מרובה יותר מהסכך הפסול, ולאורוה מתבטל הפסול ברוב [וכן הקשה בשו"ת נחלת דוד סי' מד], ביאר הגרי"י קניבסקי (קהלות יעקב סוכה סי' ח אות ב ד"ה ומ"מ) שכיון שלפני שעירב את ענפי האילן עם הסכך היה האילן עיקר המיצל במקום זה מפני שהוא גבוה יותר, ולפיכך גם לאחר שנתערב עם הסכך, אין האילן פוסק מלהיחשב כעיקר המיצל, כל שצילתו מרובה מחמתו.

ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' קעח ענף א) ביאר, שהביטול שמועיל להכשיר כשהסכך הפסול הוא בשיעור שחמתו מרובה מצילתו אינו ביטול של הסכך הפסול בכשר, אלא ביטול של הצל של הסכך הפסול בצל הכשר, ולפיכך כשהסכך הפסול הוא בשיעור שצילתו מרובה מחמתו אין ריבוי הסכך הכשר מועיל לבטלו, כיון שהביטול אינו נעשה בסכך, ואילו כלפי הצל בסוכה אין חשיבות לריבוי הסכך הכשר, כל שהפסול מיצל גם כן בשיעור שצילתו מרובה מחמתו. הוסיף, שמטעם זה שייך לבטל ענפים של אילן המחובר לקרקע, אף על פי שמבואר בתפארת ישראל (שקלים פ"א יבין אות ב) ובחוות דעת (יו"ד סי' קי"ט ק"י) על פי רש"י (גיטין נד, ב) שלא שייך ביטול ברוב על דבר המחובר לקרקע, מפני שהוא נחשב כקבוע [וראה ביה"ל ד"ה צריך], כיון שהביטול אינו כלפי הענפים אלא כלפי הצל הבא מהם. [ובשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"א סי' עז אות ד) כתב לענין קושיה זו, שהדין שמחובר אינו בטל אינו אלא מדרבנן, ובמקום מצוה לא החמירו חכמים].

[משנ"ב ס"ק ג]

דָּאָז הַצֵּל כְּמוֹ שְׂאֵינִי, וְלֹא מְקַרְי סֵפֶה שְׁתַּחַת הָאֵילָן⁽³⁾.

3) ואף שמצוי שענפי אילן אינם רחוקים זה מזה יותר משלשה טפחים, ולאורוה יש לפסול לפי מה שהסתפק השו"ע לקמן (סי' תרלב ס"ד) לגבי סכך פסול ברחוב שני טפחים שבצד סכך פסול אחר ברחוב שני טפחים, וביניהם יש אור פחות משלשה טפחים, שזא מצטרפים הם זה לזה ונחשבים כסכך פסול ברחוב ארבעה טפחים, הפוסל בסוכה, כתב הדרכי שמואל (להגרי"י אויערבך, אהלות פ"י מ"א אות כח) שאין שייך פסול של סוכה תחת סוכה או תחת אילן אלא כשהעליון גם כן סוכך ומיצל, מה שאין כן אור שמצטרף על ידי לבד שאינו מיצל כלל, ולפיכך אין באפשרותו לפסול את הסכך שתחתיו [ונפקא מינה לסוכה מתחת לחבלי כביסה, וראה מה שכתבנו בזה להלן (הע' 18)]. ואין זה דומה לדברי השו"ע בס' תרלב, ששם על ידי לבד מצטרף סכך הסוכה עצמו. וכן מבואר בספר מקראי קודש (סוכות ח"א סי' כב) שסכך פסול הנמצא מעל סכך הסוכה אינו פוסל את הסכך שתחתיו כל שאינו מיצל בשיעור צלתה מרובה מחמתה, משום שאינו נחשב כסכך לגבי זה, כמבואר בביה"ל כאן (ד"ה או). והגר"ש גלבר ביאר (סכה שלמה סי' זה הע' ז) על פי דברי הגרש"ז אויערבך [המובאים להלן (הע' 18)], שלא נאמר לבד בסכך פסול אלא מפני שהוא נועד לסגור את המקום, אך ענפי האילן שלא נועדו לסתום את המקום, אין אומרים בהם לבד לפסול את הסוכה.

[משנ"ב ס"ק ה]

צָרִיךְ שֵׁשֶׁפִּיל [כ"ו]⁽⁴⁾.

4) ומכך שמועיל הביטול להכשיר את הסכך הפסול אף שלא נהפך על ידי הביטול לסכך כשר, דהיינו פְּסוּלַת גּוּרָן יֻקַּב, הוכיח בשיעוריו מין הגרי"י מפוניבו (ב"מ סי' ח) שלא כדברי השו"ת עונג יום טוב (סי' ד) שכתב שביטול ברוב מועיל רק להתעלם מהחיסור של המוטע אך אינו מועיל לתת למוטע את מעלת הרוב, שהרי אף כשהתעלם מחסרונו של הסכך הפסול מ"מ בודאי הוא לא יקבל את מעלת הרוב ולא יחשב כפסולת גוּרָן יֻקַּב [וראה מנחת חינוך (מצוה י אות ו) ומרחשת (ח"א סי' יז אות ה)], ומכך שמועיל הביטול להכשיר את

שנקרא בפסוק (איוב ו' ז) "ארץ" [כמבואר במדרכי בחולין סי' תרנז], אלא שמפני שהבי"י (יו"ד סי' כח סכ"ד) נחלק על המדרכי וכתב ששלג אינו נחשב כעפר [וכארץ], לכן אם השלג רבה על הסכך, אין לברך על הישיבה בה ברכת 'ילשב בסוכה'.

וטלית שעפה באויר ונמצאת על גבי הסוכה, כתב הרע"ת תורה (ס"א) שאינה פוסלת את הסוכה, כשם שלענין חציצה בפני הטומאה מבואר במשנה (אהלות שם) שאינה נחשבת כאהל ואינה חוצצת. אכן, לגבי כדור פורח הנמצא על גבי הסוכה, כתב שם שכיון שמבואר בסדרי טהרות (אהלות שם ד"ה העוף) שיש חילוק בין טלית שעפה על ידי הרוח, שאינה נחשבת כאהל, לבין ציפור העומדת או הולכת על גבי דבר מסוים, שציפור עפה ברצונה ועומדת ברצונה, ולכן כל עוד היא נמצאת במקום מסוים נחשבת היא כקבועה במקום זה, ונחשבת כאהל, מה שאין כן טלית שהרוח מעיפה אותה בלי רצונה, אינה נחשבת כקבועה, אם כן אף כדור פורח אין לדרוך אותו כטלית, כיון שהימצאו באויר תלוי ברצון האדם, שביכולתו להזמירו ולהניעו כרצונו. ונלגבי ענף שעומד באויר ואינו נח על גבי דבר, כתב בסדרי טהרות (שם) שאינו נחשב כאהל, מכיון שאין ביכולתו להישאר שם ומוכרח הוא לעוף ולנוח במקום אחר, לכן אינו נחשב כקבוע. דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני סוכות עמ' קצ"ו), שכל סיכון קבוע [שאינו מחובר] אינו פוסל הסוכה, ולכן מטוס או מטוס העפים מעל הסוכה אינם פוסלים את הסוכה.

וכביסה התלויה על חבלים ומתעופפת בצידה השני על פני אור הסוכה, מבואר בחזו"א (אהלות י' י' ס"ק יא) שלדעת התוס' (סוכה יג, ב) ויתכן שאף לרמב"ם (פ"ה"מ אהלות שם) אין הבגד נחשב כאהל, והואיל ואינו פורס אלא על ידי הרוח, וסיים, שהרע"ב (שם) כתב שנחשב כאהל באופן זה, ונשאר בצ"ע. ובסדרי טהרות (ד"ה כבש) תמה על הרע"ב, וכתב שלהלכה אינו נחשב כאהל, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האישי שם אות כב) והגר"נ קרליץ (חוט שני שם) לענין כביסה שעל גבי סוכה, שאין לה חשש. [וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרכט ס"ק מ"ז)].

ואילן העומד בצד הסוכה וענפיו מתכופפים על ידי הרוח על גבי הסוכה, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האישי שם אות יז) שאינה נפסלת על ידי כך, כיון שאינם נמצאים על גבי הסוכה אלא באופן עראי, אך מ"מ לכתחילה ראוי לקצוץ את הענפים.

ולגבי ישיבה תחת מטריה בסוכה, דעת הגרי"ש אלישיב (שם אות יט) שאינה נחשבת כשישיבה בסוכה, מפני שהמטריה נחשבת כאהל, אף על פי שאינה קבועה ומחזיקים אותה ביד. מאידך, דעת הגרש"ז אויערבך (ספר הסוכה פסקים והערות אות ט) ש, ממטריה אינה כאהל, ואפילו אם היא גבוהה עשרה טפחים, ולפיכך היושב תחתיה יצא ידי חובה, וכן מבואר בפתחא וזוטא (סי' תרכז ס"א), וביאר, שאף לפי השו"ת נודע ביהודה (א"ח מהדו"ת סי' ל) שכתב שאסור לפתוח מטריה בשבת משום איסור עשיית אהל, מ"מ לענין סוכה אין היא נחשבת כאהל, מפני שרק אהל חשוב מבטל את הסכך של הסוכה, ומטריה אינה כאהל חשוב [וראה שם בסוף דבריו, שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים המובאת בשו"ע לקמן (סי' תרכט ס"ט)]. ולפיכך לא יברך על ישיבה זו.

[משנ"ב ס"ק ב]

אֵין סֵכֶךְ הַסֵּפֶה מוֹעִיל כְּלוֹמֵר⁽⁵⁾.

2) ואף שכתב השו"ע דבר זה בשם יש אומרים, מבואר במשנ"ב להלן (ס"ק י') ובשעה"צ (ס"ק יד) וכן בביה"ל (ד"ה מקרא), שדין זה שכשצל האילן שעל גבי הסוכה מרובה מחמתו הסוכה פסולה, הוא אף לפי הדעה השניה בשו"ע [וכונת השו"ע שכתב שיש אומרים כן ואינו לכל הדעות, הוא על המשך דבריו].

מילואים

הלכות סֵפֶה סִימָן תְּרוּבָה תְּרוּבָה

המשך מעמוד קודם

את התערובת בפסח, כתב במשני'ב לעיל (סי' תג ס"ק ב) שלדעת הט"ז מותר, מאחר שלא הגיעה שעת איסור חמץ, אלא שרוב הפוסקים חולקים על זה, כיון שמטרת הביטול היא שיבוטל החמץ בשעת האיסור, והרי זה כמבטל איסור, וסיים שבשעת הדחק יתכן שאפשר להקל. וכן כתב במשני'ב לעיל (סי' תמו ס"ק קב) ובביה"ל שם (סי' ד"ה שהוא) שאסור לערב חמץ לכתחילה, אלא שמ"מ אם כבר עירב [על דעת שיתבטל], כתב בשעה"צ שם (ס"ק קסז) שאפשר להקל לאחר הפסח, מפני שיש פוסקים שהתירו אף לערב לכתחילה.

8 ביאור דבריו, שמבואר בט"ז (ס"ק ב) שמה שאסור לבטל איסור לכתחילה הוא מדרבנן. והפמ"ג (משב"ז ס"ק ב) ציין לדברי השי"ך (יר"ד סי' צט ס"ק ז) שכתב שלדעת הראב"ד הוא מדאורייתא, אכן, מבואר בשי"ך שם שלדעת הרשב"א והר"ן בשם התוס' הוא מדרבנן, ושכן הכריע הרמ"ע מפאנו.

[ביה"ל ד"ה בנל]

ועיין בבית"מאיר שהטעים (בה"ט).

9 שם כתב, שלגבי סוכה תחת סוכה, שהסך [העליון] הוא רק עראי, אין לו חשיבות של סך אם אינו מסכך על מקום הראוי לסוכה, ולכן אינו פוסל את הסך התחתון אם אינו מסכך על חלל עשרה טפחים, מה שאין כן אילו ובית, הנחשבים כסיבוכן מחמת קביעותם במשך כל השנה, פוסלים את הסוכה שתחתיהם משום 'שני סככים' גם כשאין רווח ביניהם לסך, וראה פני יהושע (סוכה ט, ב) וקהלות יעקב (סוכה סי' ח).

הסך הפסול, בהכרח שהועיל להפוך את המיעוט להיחשב כרוב עם מעלותיו [ראה הערה הבאה].

[שעה"צ ס"ק ה]

הן לסקרת הנ"ץ⁶⁵ והן לתרוץ השני של המרדכי שהוקא בקמ"א אב"ה⁶⁶ וכו', דלא פסקא הראשונה של המרדכי שהוקא בקמ"א אב"ה⁶⁷, ובפג"ט דמל"ת דרבנן הוא⁶⁸.

5 שכתב (סוכה ה, א בדפי הרי"ף), שההיתר לבטל את הסך אינו מחמת דיני ביטול ברוב, שהרי כשאפשר להפריד את האיסור מההיתר לא נאמר דין ביטול ברוב, אלא שמעיקר הדין אף כשאין רוב סך כשר אלא רק מחצה, הסוכה כשרה, ורק כאן שהסך הכשר והפסול אינם עומדים בנפרד זה מזה אלא הם מעורבים יחד, ומשום כך חסר בחשיבות של הסך הכשר, צריך שיהיה הסך הכשר מרובה מהפסול, כדי להגדיל את חשיבותו. וכיון שלדבריו ביטול הסך אינו מדין ביטול ברוב, אין שייך בו האיסור של ביטול איסור לכתחילה.

6 שם כתב, שלא נאסר לבטל איסור לכתחילה אלא במקום שנהנה אחר כך מהאיסור, מה שאין כן בעירוב סך שאינו נהנה מהסך הפסול, כיון ש'מצוות לאו ליהנות ניתנו'.

7 שם כתב, שלפני יום טוב אין הסך הפסול נחשב עדיין כאיסור, ולפיכך אין איסור לבטלו לכתחילה, והיינו שלא כדברי הט"ז שהביא בשעה"צ להלן (ס"ק ו) שהיקל אף בחול המועד עצמו. [ראה שו"ת מנחת שלמה (מהדו"ק סי' ס אות ה) בביאור ההיתר לבטל דבר קודם שנאסר]. ולענין עירוב חמץ במאכל לפני פסח כדי שיתבטל ויהיה מותר לאכול

הלכות סֵפֶה סִימָן תְּרוּבָה תְּרוּבָה

המשך מעמוד 172

שיש בסוכה תחת המיטה ובכך על כל פנים יצא ידי חובה מדאורייתא.

[משנ"ב ס"ק ג]

מן הארץ עד תחתית המטה גבוה עשרה טפחים⁶⁹ וכו', ונאפלו דפנות המטה קצרים מאד שאין להם אפלו רחב טפח⁷⁰.

2 והדיתר לישון תחת מיטה שאינה גבוהה עשרה טפחים, כתב בשו"ת שבת הלוי (חי"ז סי' לו) שהוא אף לכתחילה.

3 וכן מצוי שיש שלחן כזה בסוכה, וכתב הכף החיים (ס"ק ד) בשם הבן איש חי (שנה א פ' האוינו אות א) שיש להזהר שלא לישון תחתיו אם הוא גבוה עשרה טפחים, וכן העיר הגר"י קרליץ (חוט שני סוכות פ"ג ס"ק א).

[שעה"צ ס"ק ג]

דקמ"א לן בסימן שמה: בית שאין תוכו עשרה וקריו משלימו לעשרה, תוכו הוא רק בקמ"א⁷¹.

4 אמנם, בביה"ל שם (ט"ז ד"ה תוכו) הסתפק שמה תוך הבית נחשב מדאורייתא כרשות היחיד, ורק מדרבנן גזר שיחשב ככרמלית.

29 ואם הסוכה אינה בחדר המשמש כבית במשך השנה, אלא בנאה לפני פתח ביתו עבור החג, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' שס) שפטור מלקבוע מזוזה בפתחה הפתוח לרשות הרבים, שכשם שהסוכה פטורה ממזוזה משום שהיא עראית, כך אין לחייבה מדין 'בית שער', כיון שהוא עראי ופטור ממזוזה, וכן דעת הגרש"ז אויערבך (ספר הסוכה פסקים והערות אות יד) והגר"ש אלישיב (אשרי האיש שם אות טו), ובשו"ת שבת הלוי (חי"ב סי' קנו על סי' רפו סי"א בצד הגליון) תלה דבר זה במחלוקת ראשונים.

סימן תרכז

דיני הישן בפסחה

[שעה"צ ס"ק א]

הוא רק מדרבנן⁷².

1 וכוין שאינו פסול מדאורייתא, כתב הכף החיים (ס"ק א) שכשואין אפשרות אחרת לישון בסוכה אלא אם כן ישן תחת המיטה, מוטב

הלכות סֵפֶה סִימָן תְּרוּבָה תְּרוּבָה

המשך מעמוד פח

צריך לתלוש אותה], וכן פירשו המראה הפנים (שם) והחזו"א (בלאים סי' יג ס"ק טז) שהספק בירושלמי הוא על עציץ שאינו נקוב, אכן, הירידו' ובבאורי הגר"א (ירושלמי שם) פירשו את הספק על עציץ נקוב [ראה רבינו מנחם על הרמב"ם (פ"ה מודל' סוכה ה"ב)].

שצמחה בעציץ שאינו נקוב, מותר לסכך בה [אלא שהסתפק שם האם בכך שהיא בעציץ שאינו נקוב היא נחשבת כתלושה ומותר לסכך בה בעודה מחוברת, או שהיא כמחוברת, וצריך לתלושה כדי לסכך בה, וראה ספר בית השואבה (מין הראוי לסכך אות עג) שלהלכה בודאי

הלכות ספה סימן תרכה תרבו

בהם לכל יבם שָׂרָב וְשָׂמֶשׁ: [*] (ב) ומצוה (ב) לתמן הספה מיד לאחר יום-כפור, דמצוה הבאה לידו אל תחמיצנה (מהר"ל):

תרכו העושה ספה תחת האילן או תחת הגג, ובו ג' סעיפים:

- א * (אין לעשות ספה (א) תחת (ב) בית או אילן). והעושה ספתו * תחת האילן, יש אומרים שאם י"ה האילן צלתו מרבה מחמתו, פסולה (ב) * בכל ענין אף אם הספה צלתה מרבה מחמתה, (ג) אבל אם האילן חמתו מרבה מצלתו, אם הספה צלתה מרבה מחמתה בלא אילן פשרה יאפלו לא השפיל הענפים למטה לערבם עם סוף הספה, (ד) אבל אם אין הספה צלתה מרבה מחמתה אלא על-ידי האילן, (ה) * צריך שישפיל הענפים * ויערבם עם הסוף בענין שלא יהיו נפרים, ויהא סוף רבה עליהם (ו) ומבטלן. * ויש אומרים שאפלו אם הספה צלתה מרבה מחמתה בלא האילן והאילן חמתו מרבה מצלתו, אם ענפי האילן (ו) מכנינים בנגד סוף הפשר פסולה, בין שהאילן

א משנה ספה ט
ב אוקוסא ורביא
שם ג טור משם
רש"י וכן תרבו
החוספות ד שם בשם
אבי העזר והרא"ן,
וכן סבב הר"ן

באר היטב

(ב) לתמן. הינו לבנותה פלה, הן באמהר"ל:

(ב) בית. דבני שמהא הספה תחת אורי השמים. מקומות קרים שבתג יורד שלג הרבה על סוף הספה ומתעבה ונעשה כעין תקרה, לשרה, גנת' ונדרים חא"י קלל ד סימן ז: (ג) ומבטלן. א"ע דאין מבטלין אסור להתחלה יש לומר דקדם יו"ט שאינו אסור עזרן נתבטלו, ב"ח, מ"א. וכתב ט"ו: מזה יש ללמד במעורבות חמץ קדם פסח לח בלה ואין שם ס', שיכול להתרבות עליו ואפלו להתחלה ומהר"ח זהו מחלק הקפה לעניים ערב ספות (עין פכרע"ח טעם תרבר). וטוב להודיע ד' גרות פסכה נגד ו' צדיקים כר', ע"ש, וכתבו א"כ ק"א למח"ב. וכמה באר"ע יקב"ח סימן ח דא"ע יק"ל כיון שהמטה פורט על הצבור אסור לעשות מלאכה בפני ג', מ"מ סוף שרי. ועין בקדושין פ' עשרה יחסין ובלקו"ט מהר"ל: (ט) בית. עה"ש. וע"ש בגמ' שהטעם דהא שלג אינו חוצץ בפני השמאה לא חשיב מיד להיות במקנה ע"ג ספה, ע"ש:

שערי תשובה

[*] ומצוה כר'. ובאר משמע שאין לתמן הספה מכל וכל קדם יו"ט ומקשר עפ"י הסודש למה אנו עושין כבוד אחר יו"ט שפא נצא דינו לגלות כר', ע"ש, והוא סוף בעלמא, ודאי מה שהספה היא דגמט גלות אינו רק מחמת הליכה אבל לא בעשיה, וא"כ ארובה נהי טוב לתקיים משעם שכתב, שמצוה זו שעשה הסוף מצטרף לתקריע לקר' וכותב כ"מ"ש הלבוש לענין קרוש חלוקה. ועין בבר"י קמב שהמקדוקים עושים הדפנות וצני הסוף קדם יו"ט ובמקצאי יו"ט מניחים הסוף אם לא פלו מקצתו, ע"ש. ועין בספר אור' צדיקים לת"י מ' פאק"ש שיש להרבות בצנקה ערב ספות, ומהר"ח זהו מחלק הקפה לעניים ערב ספות (עין פכרע"ח טעם תרבר). וטוב להודיע ד' גרות פסכה נגד ו' צדיקים כר', ע"ש, וכתבו א"כ ק"א למח"ב. וכמה באר"ע יקב"ח סימן ח דא"ע יק"ל כיון שהמטה פורט על הצבור אסור לעשות מלאכה בפני ג', מ"מ סוף שרי. ועין בקדושין פ' עשרה יחסין ובלקו"ט מהר"ל: (ט) בית. עה"ש. וע"ש בגמ' שהטעם דהא שלג אינו חוצץ בפני השמאה לא חשיב מיד להיות במקנה ע"ג ספה, ע"ש:

באר הלכה

* תחת האילן. הינו כשענפי האילן הוא על הספה ממש, אבל אם הוא מצד הספה, אף-על-פי ששלי ידו צל האילן ממילא אינו מביע החמה להספה כלל, אפלו הכי כשר (בכורו יעקב, ע"ש): * אבל ענין. עין במשנה בריתא. ודע, דכלל שהמחבר בנה עוד ענין אחר, דענינו לא דמי להספה תחת ספה, דשם דוקא בשפפה עלינה רחוקה מתחונה עשרה טפחים, והכא אפלו הבית או האילן הוא למעלה מן הספה רק מעט גמ"כ אסור (מהרש"א, ועיין בבית-מאיר שהטעם כזה): * צריך שישפיל וכו'. סתם בנה שלא כדעת הרמב"ם דכעין קציעה דוקא ובלא קציעה אפלו אם רבו הוא סוף כשר לא מהני, אלא דבהשפלה לכד סגי. ודע, דדעת הב"ח דיש לחש לדעת הרמב"ם דאין להתיר אלא בקצוץ, לפי שהמחבר הוא חושב ואינו דומה לשאר סוף פסול שהוא כפול ברב, וגם הרא"י המוכא בשלטי' וגורים סבר כן, ע"ש; ועין בא"ה רבה שדחה דבריו דמהר"א ו' א"ר ראה, עין שם. והנה פתע יכינו לאורו של רבנו מנחם וישם כתב בפירוש על הא דמשיני הנקמ' בשבתק"ן, דהינו שחמץ הענפים, והוא ממש כפרוש הרמב"ם, ואחר"כ מציאתי בהלכות הר"י גיאות שפרש גמ"כ כעין זה, ועל"כ בודאי דלכתחלה נכון לחש לדעת הרמב"ם כדעת הב"ח דכעין שיקצץ אסור, ובזה עמר אפלו בלא ענינו, כמו שכתבו הפוסקים לדעת הרמב"ם: * ויערבם * עם הסוף בענין שלא יהיו נפרים. מי הוא הסוף הכשר או הפסול, הא אם הניחן פסול על-גבי הכשר זה על-גבי זה ממש, נפרים מקרי ואין מהני בכך כשר כשחמתו מרבה לצרפן יחד. פרי-מגדים: * ויש אומרים שאפלו וכו'. על-פי הכלל הידוע דבשני ישאומרים פסק השלחן-ערוך כהשני. גם הכא פסק לחמרא דבעת אבי העזר, וכן כתב גמ"כ:

משנה ברורה

נקרת עשיתנו שהם במצות השם יתברך, ולכן צוה אותנו שנעשה בחי' השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסבתו לביתו, ונאחזנו יוצאין מן הבית לישב בספה, בנה מרא' שהוא נושה לשם מצות השם יתברך [טור]. וכתבו האחרונים, שיכונן בשיבתה שצוננו הקדוש-ברוך הוא לישב בספה זכר לביציות מצרים, וגם זכר לעניי כבוד שהקיפון אז עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש. וכל זה לצאת ידי המצוה פתקונה, הא דיעבר יוצא¹ כל שפון לצאת לקב² [פמ"ג]: (ב) ומצוה לתמן הספה מיד וכו'. אף דכבר כתבו לעיל בסוף סימן תרכו, דהם בלי' להתחלה בעלמא, ולמחרת מתמן פלה אם אפשר; גם שם א"ר לענין מדקדק במעשיו, יתחיל דבר-מה בספה מיד בלי' אלה, ומי שאין מדקדק, על-כ"ל פנים ביום המחרת אחר יציאה מבית-הכנסת יתחיל ויגמר פלה אם אפשר, ואפלו הוא ערב-שבת³ עד חצות, ואחר זה יש לומר דאסור⁴ [פמ"ג]:

א (א) תחת בית וכו'. דכעין שמהא הספה תחת אורי השמים¹, דכתיב "בספת תשבו" (ב) חסר יו"ב, דהינו באחת נשלא יסוכך עליה בשני קרוין, ולא ספה שתחת ספה או תחת הבית או אילן, וביתו יגפא אף אם ירצה לישב בה בתג לשם ספה, פסול, (ג) דספה אמר רחמנא ולא ביתו של כל גמות השנה, ואילן פסול שמהא הוא הסוכך על דפנות הספה משום דמחבר הוא: (ב) בכל ענין. ורצה לומר, אפלו (ג) אם השפיל הענפים למטה וערבן עם סוף הספה וסוף הספה רבה עליהם ואינו נפר, אפלו הכי פסול, דאף שהספה צלתה מרבה מחמתה, כיון שהאילן גמ"כ צלתו מרבה מחמתו א"ס אין סוף הספה מועיל כלום² [ב"ח]: (ג) אבל אם האילן חמתו מרבה מצלתו וכו'. דאז הצל כמו שאינו, ולא מקרי ספה שפחת האילן³: (ד) אבל אם אין וכו' אלא על-ידי האילן. ורצה לומר, וסוף האילן הלא פסול הוא, דהוא מחבר, ואין יכול לצרפו לסוף כשר להכשיר הספה: (ה) צריך שישפיל וכו'⁴. וזה אפלו (ו) לכתחלה מטר, (ז) ואפלו אם עשה הספה בחל-המועד, (ו) ולא שנה בנה לומר אין מבטלין אסור לכתחלה: (י) מכנינים בנגד סוף הפשר פסולה. סבירא להו שכל מה שהוא תחת האילן כמאן דליאת דמאי, שאינו משמש כלום כיון שהעליון מוצל עליו,

שער הדיין

(ב) גמרא: (ג) רש"י: (ג) וכן מוכח מן הגמרא דמשיני בשבתק"ן, ולכך מטר כשהאילן משמש מזה דאם צלתו מרבה מחמתו אף בכהאי גוונא פסול: (ד) גמרא: (ט) הן לסבת הר"ן¹ והן למרזח השני של הפרדכי שהובא במקנן אברהם² והן לסבת הש"י, וסתמתי כמוסם, דלא פסקא הראשונה של הפרדכי שהובא במקנן אברהם³, ובפרט דמלאת רבנן הוא⁴. ולפלא על הבאר-היטב שהעתיק להחמיר: (י) ואין פאן שם אסור, דהא אין אסור מצד עצמו של הספה לישב בה, אלא שהיושב בה אינו יוצא ידי חובת המצוה ט"ו, עין שם, ועוד שני טעמים שהוא במקנן אברהם, עין שם:

הלכות סכה סימן תרבו

קדם בין שהסכה נקמה, בין שענפי האילן מכונים כנגד סכך הכשר: הגה (ז) מיהו, אם השפיל הענפים למטה וערבן עם הסכך (ח) שאינו (ג) נכרין, בטליו והסכה כשרה (הרא"ש והר"ן). וכן אם הניח סכך הכשר על סכך הפסול (ט) *מקרי ערוב וכשר (מרדכי פ"ק דסוכה). (י) אכל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר *או שהסכה הרבה (יא) שאפלו ינטל נגד האילן נשאר כשעור (טור). כשרה, הואיל וצל הכשר הוא מרבה מחמתה, (יב) שאפלו אם ינטל האילן יש שעור בכשר להכשירו, ובכל זה לא שאני לו בין קדם האילן לקדם הסכך, דין אחד להם: ב (יג) האם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהספוף, כשר, והוא ישענעו שגיבה כל אחד לבדו (יד) ומניחו

באר היטב

בין שהיה קדם זמן האסור, ועי' סימן תכב ותמו מש"ש: (ג) נכרין. ואפלו נכרין נמי שרי בין שצלתה מרבה, מ"א, ע"ש: (ז) ומניחו.

משנה ברורה

ואם-כן מן הסכך הנשאר הוא רק חמתו מרבה מצלתו, ועם הסכך של האילן אינו יכול להצטרף אף שיהיה על-גדינה צלתה מרבה מחמתה, דהא סכך פסול הוא: (ז) מיהו, אם השפיל הענפים וכו'. ובהו מהני אפלו אם אין הסכה צלתה מרבה מחמתה בלא האילן, וכמו לדעה ראשונה נ"ב"ח (ו) וכמה אחרונים, ולכן סיים הרמ"א שאינו נכרין, דאם היה סכך הסכה בעצמה צלתה מרבה מחמתה, אפלו נכרין שרי לפי מה שכתבנו לקמה. (ח) ויש אומרים לדעה אחרונה זו לא מהני אפלו בשתשפיל, אלא-אם-כן סכך הסכה צלתה מרבה מחמתה בלא האילן, ולמעשה נכון להחמיר כותיהו: (ח) שאינו נכרין. ואם היה צלתה מרבה מחמתה, (ט) אפלו היו נכרים (י) או היו מנחים זה על-גבי זה ממש שרי בין שהם מרבים מסכך האילן, (יא) ויש חולקין על זה: (י) (ט) מקרי ערוב וכשר. והינו (יב) כשהיה הסכך הכשר מרבה על הפסול. (יג) ואם היו נמחין על הסכה כל אחד ואחד בפני עצמו ואינו מערבין כלל אלא זה בצד זה, אין צריך שיהיה בכשר רב כנגד הפסול, אלא אפלו אם הם מקצה על מקצה גס-כן הסכה כשרה, והוא הלכה למשה מסיני, אלא מפני שאי אפשר לצמצם יש להעדיף מעט, כמו שיתבאר בסימן תרל"א סעיף ח, עין שם: (י) אכל אם הענפים וכו'. (יג) וימי (יד) שפון הענפים לא יהיה צל הרבה, וחמתה מרבה מצלתה: (יא) שאפלו ינטל נגד האילן וכו'. ומשמע מן הפוסקים דחשבינו לסכך שכנגד האילן כסכך פסול, (טו) ועל-כן אין להכשיר אלא-אם-כן הוא פחות מארבעה טפחים בסכה גדולה¹¹¹ או פחות משלושה טפחים בקטנה: (יב) שאפלו אם ינטל האילן וכו'. ורצה לומר, דלא תקשי: מאי הוי אם הענפים כנגד האויר, הלא על-כל-פנים מספקים האילן והסכך על הסכה, ולזה אמר שאפלו אם ינטל וכו', הינו דלא הועיל האילן כלום, דבלאו צל דידיה יש צלתה מרבה מחמתה מן הסכך גופא, ולא פוקי מן ענפי האילן לא הוי כי אם חמתה מרבה מצלתה, וכני' כסעיף-קטן י: ב (יג) אם קצץ וכו'. ורצה

באור הלכה

בפרי מגדים¹¹², ומכל מקום בשעת הדחק שאין לו סכה אחרת וגם אי אפשר לו לתקן סכה זו להכשירה, יש לסמוך על סכרו הראשונה וכן כתב באליה רבה (הגר"ן): * מקרי ערוב וכשר. לדעת המגן-אברהם בסעיף-קטן ד בעיני ביה שיהיה בסכך צלתה מרבה מחמתה, דאי לא הכי אף שהוא מרבה מן הסכך-פסול לא מהני, ולדעת שארי אחרונים שהסכימו דכונת הרמ"א להקל בהשפלת הענפים למטה שיהיה כשר על-גדי צרוף עם הסכך-פסול צלתה מרבה מחמתה ורוק בעיני שיהיה יותר מן הסכך הפסול, גם בעיני זה כן הוא. ואלו הפרושים, אם על-גדי הסכך-פסול לכד יהיה גס-כן צלתה מרבה מחמתה אף פסולה הסכה אף אם הסכך-כשר מרבה מהו, וכמו שכתבנו במשנה ברורה סעיף-קטן ב. אאכס בעיקר דינו דמרב"א שהעתיק מהמורדכי דמקרי ערוב, טמה על זה בספר חמדי-משה, דאם-כן יש חלוק, דאם הסכך כשר תחת הפסול בעיני ערוב דוקא שלא יהיו נכרין, וכמו שכתב המחבר, ואם הכשר למעלה על הפסול לא בעיני ערוב אלא בהשפלה בעלמא סגי, והאר"י כנה והוכיח דאין לחלק בזה, ודעתו דהמורדכי ותר' שמשון מקוצי לא כירא להו כפרוש רש"י והתוספות שפרשו 'חבטן' הינו שערבן, אלא שפרשו שהשפילן למטה, ועל-פי זה כתב המורדכי: מורי הרי פרץ היה מצוה להשיב הערוב עליהם, והענין הוא דכירא לה כל שפנחים זה על-גב זה הינו חבטה, והכי משמע, וכתב שם: אי נמי שזוקף הערוב מן הסכך ללא-ש"ש היו נמי חבטה, ועל-פרט דכירא לה כל שפנחים זה כנה היו חבטה בכל גוני (עיין בב"י), אבל לא נתקן לחלק בין הכשר למעלה או הפסול, ולפי זה לדידן דקומא לן דבעיני ערוב דוקא אין לחלק כלל בין אם הכשר למעלה או למטה, ועולם בעיני דוקא שיתערבו דלחוי בטור מעליא, ובחתימת כל הפוסקים שלא חלקו בכך, עד כאן לשונו. ועין במאמר-מרדכי שפם הוא האר"י בענין זה והעלה גס-כן מחמת משה, דבניו פרוי ורבוני שמשון מקוצי פליגי על הא דרש"י ותוספות וסבירא להו דכיון שפנחים זה על-גב זה מקרי חבטה וערוב. היצא מדברינו, דלפי זה לרש"י ותוספות דלא מקרי זה בשם ערוב, בעיני שיהיה בסכך הכשר צלתה מרבה מחמתה וזה מהני לדידהו אפלו הפסול מבדל ומרקח למעלה להבה, ומקצא דבנה ממה-נפשך כשר הסכה לרש"י ותוספות מפני שצלתה מרבה מחמתה, ולא-כירא ענין דלא מהני צלתה מרבה מחמתה [אפלו כשיושב בצל סכה, מפני שהאילן מצל למעלה, וכל-שכן כשיושב בצל אילן], הלא מקרי זה בשם ערוב, וכן מסיק במאמר-מרדכי: * או שהסכך הרבה שאפלו וכו'. עין בט"ז שהאר"י בעיני זה הרבה ודעתו דרבוני יחיא מחמיר אף באילן זה, דמקרי תחת שני סככים, ודעתו

שער הצינור

לומר, אף שמתחלה הדלה האילן על הסכה לסכך בו והוי סכך פסול, דמחבר הוא, לא מקרי זה תעושה ולא מן העשוי, כיון שלבסוף קצצו לשם סכוף, הוי עשיה מחוש וכשר אפלו אין שם שום סכך אחר, ומכל מקום בקציצה לכד לא מקרי עשיה גמורה כיון שלא קצצו קדם שהדלה, ועל-כן צריך לנענע גס-כן אחר הקציצה¹¹³, שנמצא כאלו אותה שעה מניחם במקומותיהם: (יד) ומניחו¹¹⁴. לשם (טו) צל, ואין צריך להניחו לשם סכה. אם תחב יחור של אילן בארץ עם ענפים ועלים הרבה לשם צל על הסכה, כשר¹¹⁵, ואם שלא לשם צל, וכשהגיע זמן

(1) חתמו-משה והנהיר-שלום ובגדי-ישע ובית-מאיר, ודלא כמגן-אברהם. ומה שהביא בשם הר"ן, וכתבו דאינו מוכח מר"ן מידי, וגם מהרא"ש אינו מוכח כלל, ולא נשאר לנו רק מה שהביא בשם הגמירי-משנה (הינו מה שכתב בשם הרמב"ן) ורבוני ירחם, וכתבו דאדרכה מן הרא"ש וטור ושלחן-ערוך שלא הביאו רק לדעה אחרונה לא מהני בשלא חבטן אפלו אם הסכה צלתה מרבה מחמתה, ומשמע בשאר דברים דהינו בשחבטן מודו גם להדעה ראשונה, וכן מוכח מן הרמ"א שכתב שאינו נכרים, ודלא כמגן-אברהם שכתב דלשנא דהרמ"א אינו מדקדק, וכן הגר"א בבאורו פתב שדברי המגן-אברהם בסעיף-קטן ד צריכים עיין גדול: (2) מגן-אברהם. ואף דדברי הרמ"א מוכח כותיהו דהני אחרונים יגזלו, מכל מקום בעקר הדין מצאתי בזה דעות בין הראשונים, בכל-בו הלכות סכה כיון העושה סבתו תחת האילן, שפתיים שם מתחלה כדעת אבי העזרי (שהוא הדעה האחרונה שבשלחן-ערוך), וכתב דאפלו בשחבטן לא מהני אלא-אם-כן כשהסכה צלתה מרבה מחמתה בלא האילן, ודעת הר"ש להקל בזה, עין שם, ואם-כן הרי יש לנו שלשה שפתיים: בזה: הפגירי-משנה בשם הרמב"ן ורבוני ירחם לדעת אבי העזרי ומדעה ראשונה שכל-בו, ולכן סימתי שלמעשה נכון להחמיר כותיהו: (3) מגן-אברהם: (י) פרי-מגדים, דאם לא היה זה על-גבי זה ממש אלא קצת חלל ביניהם, כדבריו לדעה זו האחרונה אסור אפלו צלתה מרבה מחמתה, דכל סכך שכנגד ענפי האילנות כמאן דלימא דמאי: (יא) חמדי-משה: (יב) אחרונים: (יג) מגן-אברהם וש"א: (יד) דאי לא הכי הלא במאור בריש הסימן דפסול: (טו) אחרונים בשם הר"ן: (טז) מגן-אברהם וש"א: